

OCENA

rozprawy doktorskiej Pani mgr Anny Piętoń nt. „**Wykorzystywanie coachingu jako alternatywnej metody doradztwa zawodowego**”, przygotowanej pod opieką naukową Pani dr hab. Alicji Gałązki w Instytucie Pedagogiki Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach

Oceniana praca doktorska ma charakter teoretyczno-empiryczny, a poddana eksploracji badawczej problematyka zdiagnozowania zjawiska szeroko pojętego wsparcia młodych ludzi w wyborach zawodowych i życiowych, jest zagadnieniem aktualnym oraz interesującym zarówno pod względem poznawczym, jak i aplikacyjnym.

Analizę a następnie ocenę dysertacji przedstawię w kilku odrębnych częściach i zakończę ją stosownym wnioskiem.

1. Konstrukcja pracy

Rozprawa doktorska, będąca przedmiotem oceny, składa się z trzech części, wprowadzenia, podsumowania i bibliografii oraz aneksów; liczy w sumie ponad 240 stron.

W rozdziale pierwszym pierwszej części przedstawiono tło badań i krytyczną analizę literatury przedmiotu, scharakteryzowano pojęcie coaching oraz jego podstawy pedagogiczne i psychologiczne oraz omówiono narzędzia wykorzystywane w coachingu. W rozdziale drugim zdefiniowano pojęcie doradztwa zawodowego, opisano jego funkcje w Polsce i Unii Europejskiej, scharakteryzowano narzędzia stosowane w doradztwie zawodowym oraz omówiono cechy charakterystyczne pokolenia millenials. W rozdziale trzecim, scharakteryzowano następujące pojęcia eksplorowane w badaniach: inteligencja emocjonalna, style radzenia sobie ze stresem, style myślenia, orientacja zawodowa i inne.

Część druga pracy zawiera charakterystykę eksperymentalnej procedury badawczej, przedstawiając: przedmiot badań, cel poznawczy, problemy badawcze i hipotezy, użyte metody badań oraz planowane analizy statystyczne. Przeprowadzono trzy etapy badań. Główną metodą badań był naturalny eksperyment pedagogiczny z dwiema grupami, w którym dokonano weryfikacji oddziaływania coachingu na inteligencję emocjonalną, styl radzenia sobie ze

stresem, styl myślenia, orientację zawodową maturzystów (pokolenia Z) a także sondaż ankietowy przeprowadzony wśród reprezentantów pokolenia millenialsów oraz wywiady z maturzystami.

Trzecia część zawiera prezentację wyników badań, ich omówienie oraz interpretację. Pozwoliło to doktorantce na odpowiedzi na sformułowane wcześniej pytania badawcze oraz weryfikację hipotez. Udało się także trafnie scharakteryzować sylwetki wybranych maturzystów, uczestniczących z grupie eksperymentalnej.

Bibliografia użyta w redakcji dysertacji liczy około 150 źródeł, głównie polskojęzycznych. Są także prace anglojęzyczne oraz prace tłumaczone z języka angielskiego. Bibliografia została dobrana do pracy zgodnie z intencjami autorki - zawiera głównie pozycje zwarte oraz artykuły. W bibliografii można znaleźć zarówno pozycje klasyczne, jak i najnowsze publikacje (z okresu ostatnich pięciu lat) opracowane przez pedagogów, psychologów, a także socjologów oraz metodologów. Większość z cytowanych publikacji ma charakter pierwotny. Doktorantka skorzystała ze swego prawa do własnego spojrzenia na analizowany problem badawczy oraz prawa do opracowania spójnej i oryginalnej koncepcji w oparciu o własny wybór literatury przedmiotu.

Konstrukcja pracy jest prawidłowa, a zawartość merytoryczna treści pracy oraz procedura metodologiczna nie budzą zastrzeżeń. Część teoretyczna rozprawy pozostaje we właściwej proporcji do części empirycznej. Całość pracy cechuje przejrzystość, spójność logiczna i komunikatywność językowa. Na wyróżnienie zasługuje aktualna tematyka badań, prawidłowy projekt badawczy oraz jego udana realizacja, mimo ograniczeń wynikających z pandemii COVID-19.

2. Ocena podstaw teoretycznych zaprojektowanych badań

Teoretyczna część pracy powinna posiadać szczególną wartość źródłową, starannie opracowaną, uporządkowaną i przemyślaną.

Doktorantka prawidłowo przedstawiła najważniejsze kwestie związane z coachingiem, jego miejscem w naukach społecznych oraz rolę we wspieraniu aspiracji zawodowych jednostki, przez co stał się alternatywą dla doradztwa zawodowego. Dokonała krytyki coachingu, opisała związane z nim mity oraz przedstawiła zagadnienia etyczne coachingu. Scharakteryzowała kompetencje profesjonalnego coacha, którego działania koncentrują się na kliencie. Wskazała na ważną rolę społeczną pedagogiki pracy, która ma nie tylko przygotować młode osoby do wejścia na rynek pracy, ale również moderować ten rynek poprzez ciągły wgląd w sytuację społeczno-ekonomiczną panującą w kraju.

Doktorantka dokonała analizy sytuacji doradztwa zawodowego w Polsce, analizy prawnej doradztwa w polskich szkołach i odniosła go do sytuacji w Unii Europejskiej. Scharakteryzowała rolę doradcy zawodowego maturzystów i kwestię ich wyborów zawodowych a także narzędzia stosowane najczęściej przez doradcę zawodowego. Ze znanstwem scharakteryzowała pokolenie millenialsów, które kształtuje współczesny rynek pracy oraz pokolenie Z, które stało się głównym podmiotem prowadzonych badań eksperymentalnych. Odbywały się one w okresie pandemii COVID-19 i dlatego doktorantka starannie omówiła towarzyszące badaniom problemy, związane między innymi z tym, że maturzyści uczyli się w domach i tak przygotowywali się do matury. Wiele ich planów edukacyjnych i zawodowych uległo zmianie i dlatego nie tylko potrzebowali oddziaływania metod coachingowych, ale także ogólnego wsparcia psychologicznego do poprawnego funkcjonowania.

Pod koniec części teoretycznej doktorantka w sposób umiejętny i klarowny scharakteryzowała najważniejsze zmienne pedagogiczne i psychologiczne występujące w badaniach a wśród nich: inteligencję emocjonalną i styl radzenia sobie ze stresem, metodologię FRIS, opartą na stylach poznawczych, czy styl myślenia będący składową funkcjonowania poznawczo-emocjonalnego człowieka. Interesująco zostały przedstawione także metody coachingowe.

3. Analiza koncepcji metodologicznej badań własnych

Poziom naukowy rozprawy w zasadniczym stopniu zależy od przyjętej przez autorkę koncepcji metodologicznej badań własnych. Koncepcja ta została przedstawiona w drugiej części dysertacji.

Przedmiotem swych badań doktorantka uczyniła coaching, będący alternatywą dla doradztwa zawodowego. Przedstawiła szczegółowe cele badawcze w zakresie: poznania, wyjaśniania i przewidywania, posiadające podstawowe znaczenie w badaniach naukowych. Głównym celem poznawczym badań było określenie sposobu, w jaki coaching wpłynie na podjęcie decyzji o wyborze zawodu lub dalszej edukacji przez maturzystów, co implikowało wykorzystanie naturalnego eksperymentu pedagogicznego z udziałem dwóch grup: eksperymentalnej, poddanej działaniom metod coachingowych oraz kontrolnej, poddanej działaniom metod doradztwa zawodowego. Grupą badawczą, która pomogła uzupełnić wnioski z eksperymentu, było grono 464 trzydziestolatków (millenialsów), poddanych sondażowi

ankietowemu. Poddano także diagnozie stan doradztwa zawodowego w badanych liceach, w województwie śląskim oraz ogólnie w Polsce.

Główny problem badawczy sformułowany w postaci pytania: W jaki sposób coaching wpłynie na podjęcie decyzji dotyczącej przyszłości zawodowej przez maturzystów, został uszczegółowiony przez pytania badawcze, sformułowane w czterech następujących obszarach: (1) diagnoza pokolenia maturzystów w zakresie rozwoju kompetencji społecznych i zawodowych; (2) stan doradztwa zawodowego w szkołach średnich na terenie województwa śląskiego; (3) obraz sytuacji zawodowej pokolenia millenialsów; (4) wpływ procesu coachingowego na maturzystów.

Następnie sformułowano hipotezę główną oraz 14 hipotez szczegółowych. (Pod)Zmiennymi zależnymi (dla zmiennej: przyszłość zawodowa) zostały: style działania, orientacja zawodowa, styl radzenie sobie ze stresem oraz inteligencja emocjonalna. Natomiast zmienną niezależną główną był coaching a zmiennymi niezależnymi były: styl myślenia według kwestionariusza FRIS (polskiej badaczki stylów poznawczych Anny Samborskiej-Owczarek) oraz płeć maturzystów i millenialsów. To potwierdza interdyscyplinarność projektu i stanowi novum w polskiej pedagogice pracy, pozwalając na szerszą eksplorację przedmiotu badań i uzyskanie wartościowych danych, z których można wysnuć ważne poznawczo wnioski.

Dobór próby do eksperymentu miał charakter intencjonalny (celowy). Najpierw wyłoniono szkołę do przeprowadzenia eksperymentu, którą doktorantka знаła z wcześniej z przeprowadzonych w niej w 2018 r. warsztatów doradztwa zawodowego, w trakcie których przeprowadzono z maturzystami badania pilotażowe. W szkole zatrudniony był doradca zawodu. Następnie przeprowadzono w 2019 r. z wszystkimi maturzystami I Liceum Ogólnokształcącego w Jaworznie rozmowy i ankietę o charakterze przesiewowym, aby wybrać osoby do grupy eksperymentalnej, które nie wiedziały, jakie studia wybiorą a od czasów gimnazjum zmieniły się u nich oczekiwania względem przyszłości. W trzecim etapie przeprowadzono z wybranymi do grupy eksperymentalnej maturzystami (N=20) wywiad i zaproszono ich do wzięcia udziału w badaniach. Natomiast do grupy kontrolnej dobrano uczniów z innych szkół średnich z terenu Jaworzna, którzy mieli do czynienia z doradcą zawodowym. Pretestem (w 2020 r.) były metody wymienione wcześniej jako zmienne niezależne, przy czym dla diagnozy inteligencji emocjonalnej wykorzystano Inwentarz Inteligencji Emocjonalnej DINEMO, kwestionariusz Radzenia sobie w Sytuacjach Stresowych CISS, Styl Myślenia i Styl Działania FRIS, Kwestionariusz Preferencji Zawodowych JOB-6 a także wywiad i ankietę. Natomiast w posttestie użyto jedynie kwestionariuszy JOB-6, CISS i DINEMO.

Do badań z zakresu doradztwa zawodowego dobrano próbę w postaci 100 szkół średnich z województwa śląskiego, w których zatrudnieni byli doradcy zawodowi. Jednak mała liczba odesłanych odpowiedzi (N=53) spowodowała, że dokonano także analizy dokumentacji w tych szkołach, dotyczących Wewnętrznych Systemów Doradztwa Zawodowego oraz stron internetowych i fanpage'ów szkół w celu uzyskania niezbędnych danych. Diagnozę stanu doradztwa zawodowego w szkołach średnich w województwie śląskim opracowano w oparciu o raport Instytutu Badań Edukacyjnych z 2015 r. Badania z tego zakresu prowadzono w latach 2019 i 2021 r.

Kwestionariusz ankiety dla millenialsów zamieszczono w lutym 2021 r. w Internecie na platformie *survio.com* a następnie dokonano selekcji uzyskanych ich zwrotów poprzez usunięcie ankiet, których respondenci nie spełniali wymaganych kryteriów. Respondentami byli Polacy mieszkający nie tylko w naszym kraju, ale także w Wielkiej Brytanii, USA, Włoszech i innych państwach.

Doktorantka, jako coach, zawarła z maturzystami z grupy eksperymentalnej kontrakt coachingowy i rozpoczęła z nimi indywidualne procesy coachingowe, w trakcie których stosowała różne techniki i narzędzia, takie jak: metafora, metoda Walta Disneya, praca z negatywnymi przekonaniem na własny temat, piramida Diltsa, piramida sukcesu zawodowego, autobiografia, praca na skali czy pytania i rozmowa coachingowa.

Po około 6-8 miesięcy od zakończenia procesów coachingowych (X 2020 r. – II 2021 r.) przeprowadzono wywiad podsumowujący z każdym maturzystą z grupy eksperymentalnej na temat oceny procesów coachingowych oraz omówienia bieżącej sytuacji każdego z nich, w celu zweryfikowania wyników coachingu z podjętą decyzją zawodową. Respondenci wysoko ocenili procesy coachingowe oraz stwierdzili, że były one drogą do zrozumienia i poznania siebie.

W podsumowaniu można stwierdzić, że doktorantka umiejętnie wykorzystała w swych badaniach triangulację: metod, technik i narzędzi badawczych, prób badanych oraz teorii, co pozwoliło jej na wzajemną weryfikację danych uzyskanych z różnych źródeł a przez to na uzyskanie wierniejszego wizerunku eksplorowanej rzeczywistości.

4. Ocena wartości poznawczych części empirycznej pracy

Analizę wyników badań przedstawiono w części trzeciej rozprawy. Doktorantka rozpoczęła swe analizy od weryfikacji statystycznej wyników naturalnego eksperymentu pedagogicznego w obu grupach. Prawidłowo dobrała techniki statystyczne do weryfikacji statystycznej, prawidłowo też zostały przeprowadzono obliczenia statystyczne a ich wyniki

zostały umieszczone w dobrze skonstruowanych i przejrzysto opisanych tabelach lub przedstawione na diagramach. Wiele z nich znalazło miejsce w załącznikach. Potwierdzam dużą znajomość zagadnień statystyki opisowej i procedury wnioskowania statystycznego przez doktorantkę, umiejętność użycia statystycznych a także umiejętność prawidłowych interpretacji wyników analiz statystycznych i wysnuwania wniosków statystycznych.

W ramach statystyk opisowych analizowano rozkłady zmiennych i ich skośność. W celu ustalenia różnic międzygrupowych wykonano 28 testów t-Studenta dla pomiarów pierwszej i drugiej inteligencji emocjonalnej, stylów radzenia sobie ze stresem i orientacji zawodowej. W celu zbadania czy grupa kontrolna i grupa eksperymentalna różniły się w osiągniętych wartościach inteligencji emocjonalnej opracowano trzy modele dwuczynnikowego testu ANOVA. Wykazano 3 istotnie statystyczne wyniki. W postępie osoby z grupy eksperymentalnej uzyskały wyższy poziom inteligencji emocjonalnej (Inni) i stylów radzenia sobie ze stresem SSE (styl skoncentrowany na emocjach) i ACZ (angażowanie się w czynności zastępcze) w porównaniu do osób z grupy kontrolnej. Natomiast osoby z grupy kontrolnej w drugim pomiarze wykazały wyższy poziom orientacji przedsiębiorczości niż osoby z grupy eksperymentalnej. Udowodniono, że coaching wpłynął na wzmocnienie orientacji społecznej, badawczej, artystycznej i w małym stopniu przedsiębiorczej.

W celu weryfikacji istotności różnic w poziomach stylów radzenia sobie ze stresem między pomiarem końcowym a pomiarem początkowym w eksperymencie skonstruowano 5 modeli dwuczynnikowego testu ANOVA i uzyskano 5 istotnie statystycznie różnic: dla stylów SSZ (styl skoncentrowany na zadaniu), SSU (styl skoncentrowany na unikaniu) i ACZ (angażowanie się w czynności zastępcze) oraz dla stylów SSU i ACZ.

W celu zbadania czy osoby badane wewnątrz grupy eksperymentalnej i kontrolnej różnią się pod względem inteligencji emocjonalnej, stylów radzenia sobie ze stresem i orientacji zawodowej w zależności od ich stylów myślenia wykonano 56 nieparametrycznych testów Kruskalla-Wallisa. Istotne różnice wykazano jedynie w grupie kontrolnej, natomiast nie wykazano istotnych różnic pomiędzy różnymi stylami myślenia w poziomach analizowanych zmiennych w grupie eksperymentalnej.

Analizowano istotność różnic poziomów inteligencji emocjonalnej, stylów radzenia sobie ze stresem i orientacji przy uwzględnieniu stylu myślenia poprzez dwuczynnikową analizę ANOVA. W zakresie inteligencji emocjonalnej grupa kontrolna miała wyższe wyniki w skali „Ja” niż grupa eksperymentalna. Trzy istotne statystycznie efekty zaobserwowano dla stylów SSE i ACZ oraz efekt interakcji grupy i stylu myślenia SSE.

Nie potwierdzono hipotez związanych z występującymi u uczniów stylami działania.

Podsumowując analizy statystyczne wyników badań nad coachingiem oraz wysnute wnioski doktorantka uznała, że metoda ta okazała się być skuteczna dla młodych osób poszukujących swego miejsca w społeczeństwie. Coaching pozwolił maturzystom na dostęp do własnych zasobów, a przez to na świadome dysponowanie nimi. Jak pisze: „Maturzyści zakończyli indywidualne procesy coachingowe z jasną deklaracją: „Wiem, co mam robić”.” Doktorantce udało się także zweryfikować pozytywnie szereg hipotez szczegółowych. Interesującym i oryginalnym działaniem doktorantki było sporządzenie kilku charakterystyk zachowań i ewolucji umiejętności maturzystów biorących udział w eksperymencie, przypominających opisy biograficzne.

Najtrudniejszym dla doktorantki etapem badań empirycznych była diagnoza stanu doradztwa zawodowego w szkołach województwa śląskiego. Niewielu respondentów zdecydowało się wypełnić ankietę a duża część ankiet nie była w pełni wypełniona. Dlatego doktorantka oparła swe rozważania na raporcie o stanie doradztwa zawodowego w Polsce z 2015 r., opracowanego przez IBE w Warszawie.

Natomiast wiele interesujących wyników przyniosła diagnoza sytuacji zawodowej millenialsów, aktywnych od lat na rynku pracy, poprzedzających przystąpienie do pracy przedstawicieli badanego pokolenia Z (maturzystów). Millenialsi okazali się być pokoleniem zadowolonym z siebie i swoich osiągnięć, myślący o swej przyszłości w sposób indywidualistyczny. Bardziej dbającym o swój rozwój materialny i zawodowy niż rodzinny. Dlatego wielu z badanych nie zdecydowało się na posiadanie dzieci, żyją w związkach nieformalnych lub są singielkami bądź singlami. Posiadanie wysokiego wykształcenia pozwala im na elastyczność na rynku pracy, gdyż często się przekwalifikują. Nie wiążąc się z żadną marką, czy pracodawcą, przekładają własne dobro nad dobro organizacji. Należy stwierdzić, że doktorantka trafnie scharakteryzowała przedstawicieli badanego pokolenia Millenialsów.

W zakończeniu dysertacji doktorantka odpowiedziała na pytania badawcze, zweryfikowała sformułowane hipotezy i wysnuła oryginalne i ważne poznawczo wnioski. Autorka uważa, że doradztwo zawodowe w swej obecnej dyrektywnej formie powinno zostać zastąpione bardziej skutecznym i lubianym (a także rozumianym) przez młodzież coachingiem, który dodatkowo wspierał ich w okresie izolacji od szkoły i od siebie w okresie pandemii COVID-19. Niestety w szkołach średnich zwraca się obecnie coraz mniejszą uwagę na ukierunkowanie zawodowe młodzieży, której często wybory edukacyjne czy zawodowe są przez to nietrafione.

W podsumowaniu swej opinii uznaję, że podjęty przez doktorantkę temat badawczy jest rzadko eksplorowany, wymagał on przeprowadzenia żmudnych i długotrwałych badań na styku

dwóch dyscyplin: pedagogiki i psychologii, w tym analiz wielu dokumentów i materiałów w postaci analogowej i cyfrowej a także dobrego wykorzystania narzędzi badawczych w eksploracjach nomotetycznych w postaci pretestów i posttestów, mających charakter narzędzi standaryzowanych, a także opracowanych przez siebie kwestionariuszy ankiet i wywiadów. Badania przeprowadzono w zakresie pedagogiki pracy, doradztwa zawodowego i coachingu a także psychologii poznawczej.

W trakcie prowadzenia szczegółowej i obszernej analizy nomotetyczno-idiograficznej autorka skonstruowała ważne poznawczo wnioski. Zademonstrowała tym samym rozległość i aktualność swych zainteresowań i eksploracji badawczych, przedstawiła swój warsztat badawczy i wskazała możliwości jego udoskonalenia i rozwoju, potwierdziła także umiejętność konstruowania złożonej analizy i syntezy wyników badań empirycznych w naukach społecznych, przedstawiła konkretne wnioski do wdrożenia do praktyki pedagogicznej w zakresie coachingu i doradztwa zawodowego.

Uważam, że towarzysząca analizie zebranych danych prawidłowo skonstruowana debata pedagogiczna wskazuje na dobrą znajomość problematyki badań przez doktorantkę, a także na umiejętność prezentacji i przetwarzania danych oraz wnioskowania w samodzielnie prowadzonych przez siebie badaniach naukowych.

Podsumowując moje opinie na temat dysertacji pragnę stwierdzić, że oceniana rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, a podjęty przez doktorantkę, trudny i ważny pod względem poznawczym, społecznym, edukacyjnym, pedagogicznym i psychologicznym problem naukowy, wymagał gruntownego przygotowania teoretycznego oraz zastosowania w badaniach empirycznych zasad nomotetycznej analizy danych. Autorka poradziła sobie dobrze z obiema trudnościami, a konstruując szczegółową analizę nomotetyczno-idiograficzną w zakresie pedagogiki i psychologii oraz przedstawiając wartościowe pod względem naukowym i praktycznym konkluzje dała dowód, iż posiada wysokie kompetencje w zakresie nauk o wychowaniu oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Z powyższych powodów wnioskuję o **wyróżnienie dysertacji**.

5. Wniosek końcowy

Przedstawiona do oceny praca doktorska Pani mgr Anna Piętoń spełnia warunki określone w art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. nr 65, poz. 595 z późn. zm.), która z mocy art. 33 ustawy z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie

niektórych innych ustaw (Dz.U.2011.1544) wraz z przepisami ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 r. ma zastosowanie do niniejszego przewodu doktorskiego. Opowiadam się za przyjęciem wyróżnionej przeze mnie dysertacji i w związku z tym proszę uprzejmie Radę Naukową Dyscypliny Pedagogika na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego o dopuszczenie doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

